

Анастасія ЄРМОШЕНКО

ГАРАНТІЙНІ СХЕМИ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ НА БАНКІВСЬКОМУ І СТРАХОВОМУ РИНКАХ

Розглянуто особливості функціонування депозитних і страхових гарантійних схем. Здійснено порівняння зазначених гарантійних механізмів захисту прав споживачів фінансових послуг в країнах Європейського Союзу й Україні.

Special features of deposit and insurance guarantee schemes are viewed. Comparison of mentioned protection guarantee mechanisms of financial services consumers in EU and Ukraine is realized.

Основним призначенням гарантійних схем як в банківській, так і страховій сфері є забезпечення ефективного захисту інтересів вкладників/страхувальників у разі фінансових негараздів у діяльності фінансових установ, що призводять до їхнього банкрутства. Зазначені механізми – це важливий чинник у підтримці довіри споживачів фінансових послуг до фінансового ринку.

Зазвичай гарантійні схеми запроваджуються державою у вигляді державних (як в Україні) або приватних установ (як в деяких країнах-членах Європейського Співтовариства) для здійснення компенсації певної частини фінансових втрат від неплатоспроможності фінансової установи. Механізм фінансування гарантійних схем ґрунтується, в більшості випадків, на основі внесків від фінансових установ.

Слід зауважити, що спроможність гарантійних схем підтримувати фінансову стабільність на фінансовому ринку, а також захищати права споживачів фінансових послуг і сприяти формуванню довіри останніх до фінансового сектора економіки, безпосередньо залежить від повноти та своєчасності відшкодування понесених фінансових втрат.

Сьогодні питання природи гарантійних схем у сфері страхової і банківської діяльності не знайшли достатнього відображення у науковій літературі. Деякі аспекти основних моделей побудови гарантування вкладів у

світі і в Україні, а також системи гарантування страхових внесків в зарубіжній практиці розглядають такі науковці, як В. Виноградов, С. Тігіпко, А. Циганов.

Метою статті є дослідження особливостей функціонування депозитних і страхових гарантійних схем, а також порівняння зазначених гарантійних механізмів захисту прав споживачів фінансових послуг в країнах Європейського Союзу й Україні (рис. 1).

В Україні такі схеми в галузі банківської діяльності ґрунтуються на функціонуванні Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Кошти зазначеного фонду можуть використовуватись тільки за цільовим призначенням – для відшкодування втрат, інвестування в державні цінні папери, вкладення на депозитні рахунки Національного банку України, забезпечення виконання функцій ФГВФО [2, 3]. При цьому, одним із основних завдань фонду визначено забезпечення захисту прав фізичних осіб-вкладників банків шляхом відшкодування за рахунок коштів фонду вкладів, включаючи відсотки, у разі настання недоступності вкладів.

Водночас, система гарантійних схем для банківських установ в межах Європейського Співтовариства охоплює наступні три елементи:

- положення директив ЄС щодо механізмів функціонування гарантійних схем;

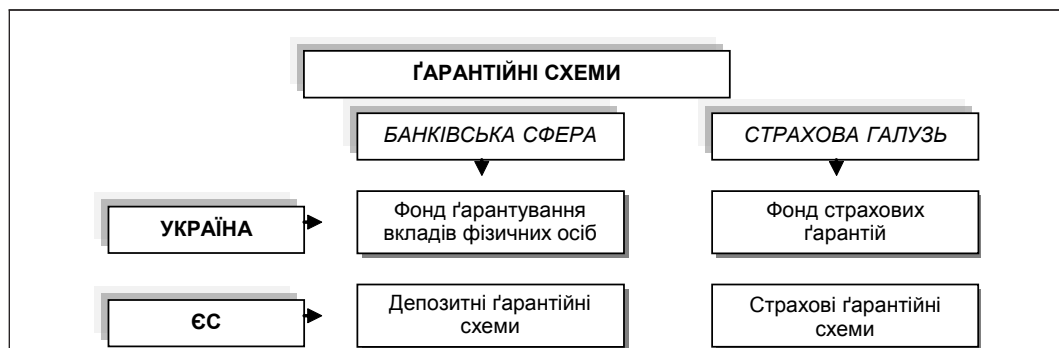

Рис. 1. Гарантійні схеми в банківській та страховій діяльності в ЄС і Україні *

* Складено згідно з чинним законодавством України та ЄС.

- національні режими функціонування гарантійних схем, прийняті країнами-членами ЄС;
- сукупність елементів взаємодії й обміну інформацією між установами, що відповідають за функціонування депозитних і страхових гарантійних схем, а також між уповноваженими наглядовими органами в цій сфері.

На нашу думку, останній елемент системи є надзвичайно важливим в контексті поширення взаємодії між банками і страховими організаціями, адже надає можливість оперативного обміну необхідними для нагляду даними в сфері захисту прав споживачів фінансових послуг.

Всього в 27 країнах ЄС налічується 38 депозитних гарантійних схем, оскільки в деяких державах створено кілька фондів. Наприклад, в Італії діє Міжбанківський захисний депозитний фонд і Депозитний гарантійний фонд для кооперативних банків, в Португалії функціонує загальний Депозитний гарантійний фонд поряд з гарантійним фондом для взаємних сільськогосподарських кредитних установ.

Директива 94/19/ЄС встановлює мінімальний рівень гарантованого вкладу у розмірі 20 тис. євро [10]. Кожна країна-член ЄС має право самостійно визначити максимальний рівень покриття. Варто зазначити, що рівень гарантованого вкладу варіюється в різних державах: від регламентованих за-

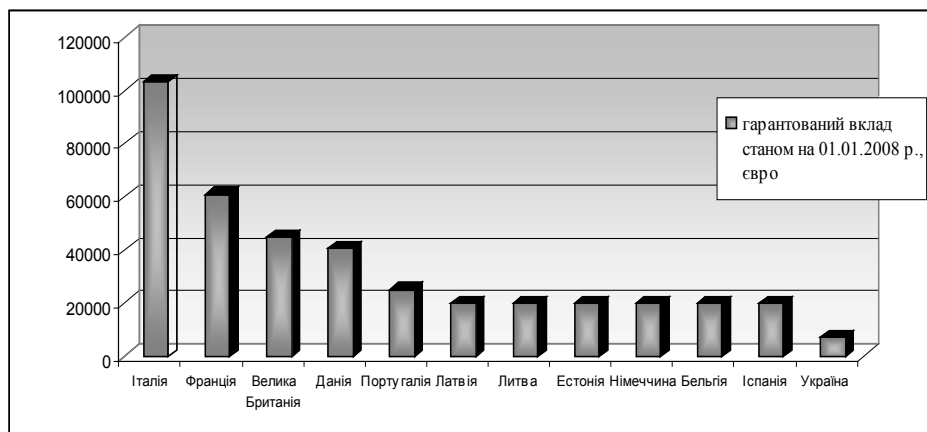
конодавством 20 тис. євро в Бельгії, Естонії, Іспанії, Латвії, Литві, Німеччині до 60980 євро у Франції і 103 291 євро в Італії.

В Україні згідно зі ст. 3 Закону України “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб” обсяг гарантій за вкладом становить не більше 1200 грн. на день настання недоступності депозитів [2]. Однак в законі зазначено, що розмір відшкодування коштів за рахунок ресурсів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) може бути збільшено за рішенням його адміністративної ради. Критерієм підвищення гарантованого рівня є тенденції розвитку фінансового ринку. Відповідно до цього, Рішенням Адміністративної ради ФГВФО від 14.08.2007 р. збільшено розмір відшкодування коштів за вкладами за рахунок коштів фонду до 50 тис. грн.¹ (рис. 2) [2, 5].

Проведений аналіз свідчить, що Україна має надто низький розмір гарантованого вкладу, порівняно з країнами-членами ЄС, навіть із тими з них, що приєдналися до Європейського Співтовариства нещодавно: наприклад, в Естонії з 01.01.2008 р. розмір гарантованого депозиту підвищено від 14203 євро до 20 тис. євро, в Латвії та Литві, відповідно, з 15 тис. євро і 17377 євро до суми гарантованого вкладу, що відповідає нормативам Директиви 94/19/ЄС [10].

В табл. 1 наведено аналітичні дані, отримані в ході дослідження відмінностей

¹ За обмінним курсом 2007 р. (1 євро=6,9179 грн.) дорівнює 7228 євро. – http://bank.gov.ua/Fin_ryn/KURS_MID/kurs_96_last.htm

Рис. 2. Розмір гарантованого вкладу (депозиту) в деяких країнах ЄС та Україні *

* Складено на основі чинного законодавства України, ЄС та дослідження [13].

Таблиця 1

Порівняння режимів функціонування депозитних гарантійних схем у Європейському Співтоваристві і Україні *

№	Основні вимоги і нормативи	Європейське Співтовариство	Україна
1.	Назва гарантійної схеми	Депозитна гарантійна схема	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
2.	Форма участі	Обов'язкова	Обов'язкова
3.	Сума гарантованого вкладу	Від 20 тис. євро	Станом на 01.01.2008: 50 тис. грн. (7228 євро)
4.	Категорія вкладників для отримання гарантованого вкладу	Фізичні і юридичні особи	Фізичні особи
5.	Механізм фінансування	Початковий збір, регулярний збір, спеціальний збір з банків-учасників	Початковий збір, регулярний збір, спеціальний збір з банків-учасників (тимчасових учасників) ФГВФО
6.	Форма організації фонду/схеми	Державна, приватна, змішана	Державна, державна спеціалізована установа (юридична особа)
7.	Орган нагляду	Центральний банк /Орган нагляду за фінансовими ринками/ Міністерство фінансів/Міністерство економіки (залежно від країни)	Підзвітний Національному Банку України та Кабінету Міністрів України

* Складено на основі чинних нормативно-правових актів України і ЄС.

між режимами функціонування депозитних гарантійних схем в Україні та ЄС.

В результаті аналізу встановлено, що основною відмінністю режиму функціонування гарантованого вкладу (депозиту) в ЄС та Україні є не тільки значна розрізненість

між його розмірами, а й покриття фінансових втрат як фізичних, та і юридичних осіб в країнах-членах ЄС. З точки зору взаємодії страхових компаній і банків це означає більш високий ступінь довіри усіх категорій клієнтів до фінансового ринку загалом, зростання об-

сягу фінансових ресурсів на ньому, а також зниження ступеня ризику фінансових втрат внаслідок банкрутства кредитної установи.

Що ж до способів фінансування, то Директива 94/19/ЄС дозволяє самостійно обирати його механізм:

- завчасне накопичення коштів депозитної гарантійної схеми за рахунок регулярних зборів від банків (питома вага таких депозитних гарантійних схем в ЄС складає 59,3%);
- акумуляція фінансових ресурсів після настання неплатоспроможності (банкрутства) банківської установи (відповідно 22,2%);
- змішаний підхід до формування фонду гарантування вкладів (відповідно 18,5%).

Як свідчать результати дослідження, зазначені механізми формування ресурсної бази депозитних гарантійних схем в ЄС на практиці майже не зустрічаються в чистому вигляді. Так, 16 із 27 членів ЄС (серед яких Австрія, Іспанія, Ірландія, Люксембург, Німеччина, Португалія, Угорщина, Франція та ін.) використовують механізм завчасної акумуляції коштів фондів гарантування вкладів. Однак, якщо коштів виявляється недостатньо, з банків-учасників системи стягується додатковий спеціальний збір.

Шість країн, серед яких Албанія, Великобританія, Італія, Литва, Нідерланди і Словаччина, з метою гарантування депозитів застосовують механізм акумуляції фінансових ресурсів після настання неплатоспроможності (банкрутства) банківської установи.

І, нарешті, 5 держав використовують змішаний підхід до формування фонду гарантування вкладів (Данія, Кіпр, Мальта, Польща, Румунія). Наприклад, у Польщі початкові збори відраховуються після прийняття банківської установи до складу депозитної гарантійної схеми для формування початкового фонду фінансування, а у випадку банкрутства одного з учасників схеми, здійснюється збір спеціальних платежів. Обов'язкові внески до гарантійного фонду Мальти складаються з

початкових платежів для підтримки спеціально розрахованого розміру депозитної схеми, а також спеціальних зборів, якщо зазначених коштів виявиться недостатньо для покриття фінансових втрат.

Згідно із зазначеним підходом ФГВФО в Україні можна також віднести до змішаної депозитної гарантійної схеми, оскільки за чинним законодавством банки сплачують початковий, регулярний і спеціальний збори.

Що ж стосується розміру внесків до фонду гарантування вкладів і порядку їхнього обчислення, то в 50% усіх депозитних гарантійних схем ЄС використовується загальна сума депозитів банківської установи як база для обчислення суми зборів, приблизно в 20% – відповідно обсяг забезпечених депозитів і решта застосовує іншу базу розрахунку (наприклад, балансову вартість активів).

Для схем, що фінансуються за рахунок завчасного накопичення ресурсної бази для виплати гарантованого розміру депозитів, що не передбачають коригування суми за ступенем ризику, обсяг початкових зборів варіюється від 0,0175% у Бельгії до 0,5% у Болгарії від загальної суми вкладів банку. При цьому, лише декілька країн використовують фіксований відсоток для обчислення суми внеску (Бельгія, Греція, Іспанія). Варто зауважити, що нові члени Європейського Співтовариства застосовують більший відсоток порівняно з ЄС-15, який в середньому становить 0,29%.

Вісім депозитних гарантійних схем із 38 використовують підхід, заснований на ступені ризику, для обчислення необхідної суми внеску. Подібні системи, на нашу думку, є досить ефективними, оскільки передбачають збільшення або зменшення обсягів обов'язкових відрахувань від кредитних установ для наповнення ресурсної бази депозитних гарантійних схем залежно від стабільності їхнього фінансового стану.

В Україні розмір відрахувань для формування коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб є наступним:

- а) початковий збір становить 1% від зареєстрованого статутного капіталу банку на день отримання ліцензії на провадження діяльності;

б) регулярний збір нараховується двічі на рік у розмірі по 0,25% від загальної суми вкладів з нарахованими відсотками по них;

в) спеціальний збір відраховується, якщо поточні доходи ФГВФО є недостатніми для виконання зобов'язань щодо обслуговування та погашення залучених кредитних ресурсів для виплати сум ґарантованих вкладів [4].

На нашу думку, формалізований підхід до визначення суми регулярного збору, як, наприклад, в Італії [12], є справедливим і в деякій мірі стимулює підвищення платоспроможності і фінансової безпеки банківської установи. Більше того, зазначений механізм може застосовуватись і до страхових компаній з метою встановлення оптимального розміру відрахувань до страхової ґарантійної схеми (в Україні – регламентований страховим законодавством Фонд страхових ґарантій).

У разі порушення нормативно-правової бази, що регулює режим функціонування депозитних ґарантійних схем, відповідний фонд ґарантування вкладів в деяких країнах Європейського Співтовариства, а також в Україні, має право застосовувати заходи впливу до банків-учасників (табл. 2).

Отже, як свідчать дані табл. 2, заходи впливу на банківські установи-учасники депозитних ґарантійних схем мають абсолютну різну природу: якщо в Україні ФГВФО має право лише регулювати участь банків у фонді, то в більшості країн ЄС ці заходи мають виключно превентивний характер і спрямовані на відновлення платоспроможності та загального рівня фінансової безпеки зазначених фінансових установ.

На наше переконання, модель, що передбачає за рахунок коштів депозитної ґарантійної схеми можливість отримання фінансових асигнувань або безвідсоткових кредитних ресурсів в разі погіршення фінансового стану банківської установи, є, по-перше, справедливою, адже зазначені кошти фінансуються з суми регулярних або спеціальних внесків усіх учасників фонду, по-друге, зменшує фінансове втручання Центрального банку країни в дану систему. Безперечно, з метою цільового використання

отриманих коштів мають бути введені відповідні контрольні процедури, система моніторингу і показників, що допомагає оцінити фінансовий стан банківської установи, а також визначити, в якому випадку заходи впливу з боку ґарантійного фонду є необхідними.

Для виявлення основних тенденцій в даній сфері ми провели порівняння показника співвідношення загального обсягу депозитної ґарантійної схеми в країні та суми залучених депозитів на відповідну дату. Результати розрахунків зображено на рис. 3.

Наведені дані свідчать, що Україна має найнижчий рівень співвідношення ресурсів депозитного ґарантійного фонду і загального обсягу залучених депозитів (0,008). Слід зазначити, що середній рівень зазначеного показника для членів ЄС складає приблизно 0,89. Таким чином, можна зробити висновок про неефективність функціонування депозитної ґарантійної схеми в Україні, що не зможе в разі банкрутства навіть кількох невеликих банків здійснити виплату регламентованого розміру ґарантійного депозиту.

Однак, в зазначеній ситуації існує певна альтернатива, оскільки згідно з вітчизняним законодавством, за умови, якщо фінансові можливості ФГВФО є вичерпаними, Кабінет Міністрів України може надавати фонду кредит у грошовій формі або у вигляді державних цінних паперів. При цьому, Національний банк України має право надавати ФГВФО кредит під заставу цінних паперів за ціною не нижчою ніж індекс інфляції строком на п'ять років.

Крім того, результати аналізу засвідчують, що порівняно з країнами ЄС, ефективність функціонування Фонду ґарантування вкладів фізичних осіб фактично є недостатньою в сфері повноти та своєчасності виплати мінімального розміру ґарантійного вкладу, а також впливу на фінансовий стан банківських установ, що мають загрозу втрати платоспроможності і фінансової безпеки.

На відміну від законодавчої бази в галузі регулювання банківської діяльності в межах ЄС (Директива 94/19/ЄС), на сьогодні не іс-

Таблиця 2

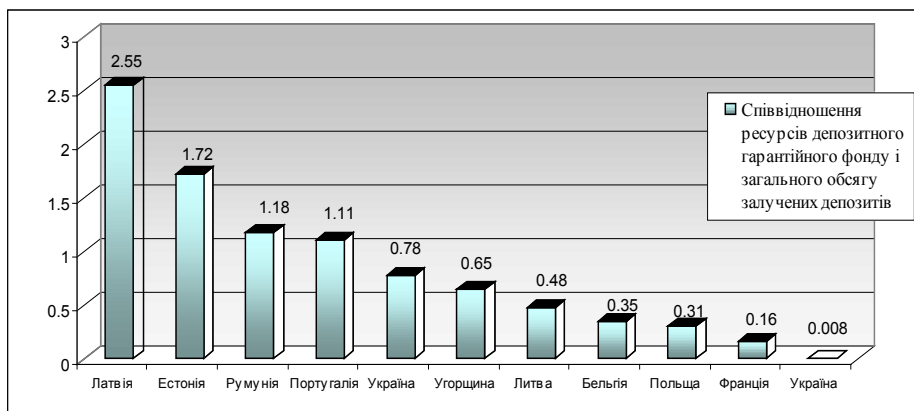
Заходи впливу з боку фондів гарантування вкладів на банки-учасники депозитних гарантійних схем в Україні та ЄС *

Назва країни	Назва депозитної гарантійної схеми	Заходи впливу (втручання) на банки-учасники
Україна	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб	1. Переведення учасників до категорії тимчасових учасників фонду. 2. Виключення банків, філій іноземних банків з числа учасників (тимчасових учасників) фонду. 3. Внесення пропозиції про застосування Національним банком України заходів впливу.
Бельгія	Фонд захисту депозитів і фінансових інструментів	У випадку ймовірності неналежного виконання фінансових зобов'язань учасником фонду, представники Фонду захисту депозитів мають право на превентивне втручання, а саме – беруть участь у ліквідації, реорганізації відповідного банку або процедурі його санації.
Болгарія	Депозитний страховий фонд Болгарії	Превентивні заходи впливу: вимога до підвищення капіталу банківської установи, фінансовий стан якої має стійку тенденцію до погіршення.
Німеччина	Протекційна схема Асоціації кооперативних банків Німеччини	Виключно превентивні заходи: в разі зниження фінансової стійкості банківської установи: надання банківських гарантій, безпроцентних позичок, грошових асигнувань.
Іспанія	Депозитний гарантійний фонд для банківських установ	Превентивні заходи: грошові асигнування, фінансова допомога, банківські гарантії, кредитні ресурси на пільгових умовах, реорганізація банківської установи.
Франція	Фонд гарантування депозитів	1. Надання фінансової допомоги банку за умови, що всі клієнти кредитної установи отримають від цього однакову вигоду. 2. Повний або частковий продаж кредитної установи. 3. Припинення діяльності внаслідок продажу оборотних та необоротних активів.
Італія	Міжбанківський депозитних захисний фонд (МДЗФ)	Превентивні заходи: передання активів і зобов'язань; надання фінансової допомоги у вигляді асигнувань, придбання акціонерної частки капіталу тощо, з коштів МДЗФ, якщо виплати в результаті неплатоспроможності банку є меншими за обсягом.
Австрія	Фонд захисту вкладників банківських установ (ТОВ)	Орган нагляду за фінансовими ринками може приймати рішення про здійснення виплат гарантованих вкладів у разі банкрутства. Інша інформація щодо заходів впливу є публічно закритою.
Польща	Банківський гарантійний фонд	Превентивне втручання: надання фінансової допомоги, грошових асигнувань, кредитних ресурсів; придбання боргових зобов'язань.
Португалія	Депозитний гарантійний фонд	За погодженням з Центральним Банком Португалії вжиття заходів щодо відновлення платоспроможності банку за рахунок коштів Депозитного гарантійного фонду.

* Складено на основі чинних нормативно-правових актів України і ЄС.

нує нормативно-правового акту, який регламентував би режим функціонування страхових гарантійних схем.

Так, в страховій галузі ЄС 13 країн-членів із 27 запровадили страхові гарантійні схеми. Відсутність гармонізації страхового

Рис. 3. Співвідношення обсягу депозитного ґарантійного фонду і залучених депозитів станом на 01.01.2008 р. *

* Складено на основі даних Національного банку України, ФГВФО, а також [7].

поля в цій сфері може створювати проблеми в забезпеченні прав страхувальників на отримання страхового захисту у випадку неплатоспроможності страхової компанії.

Тобто, призначенням страхових ґарантійних схем є насамперед захист інтересів страхувальників в разі втрати фінансової стійкості страховика і неспроможності останнього виконати покладені на нього страхові зобов'язання. Такого роду захист може бути ґарантований за рахунок виплати компенсації клієнтам страховика або передачі страхового портфелю іншій платоспроможній страховій компанії.

В Україні ж зазначені механізми на практиці не створено взагалі. Хоча, згідно з чинним страховим законодавством України, з метою додаткового забезпечення виконання страхових зобов'язань вітчизняні страховики можуть на підставі договору створити Фонд страхових ґарантій (ФСГ).

Джерелами утворення ФСГ є добровільні відрахування від страхових платежів, а також доходи від розміщення цих коштів. Розмір відрахувань до ФСГ страхових ґарантій і порядок використання його коштів встановлюються страховиками, які беруть у ньому участь [1].

На нашу думку, механізми ґарантування виплати страхового відшкодування або здійснення страхових виплат в разі неплатоспроможності страховика є важливим чинником

захисту прав споживачів страхових послуг на етапі становлення високорозвиненого страхового ринку України. Тому необхідно розглянути досвід утворення і особливості функціонування страхових ґарантійних схем в країнах Європейського Союзу.

Структура і розміри компенсацій значно відрізняються між зазначеними країнами. Всю сукупність підходів функціонування страхових ґарантійних схем можна поділити на наступні:

1. Утворення одного фонду, що передбачає здійснення компенсацій як зі страхування життя, так і для ризикових видів страхування (Мальта, Латвія, Великобританія, Іспанія, Польща). На практиці цей фонд може розподілятися на підфонди і додаткові фонди. Для прикладу, особливістю режиму функціонування зазначеного фонду в Польщі є те, що в частині ризикових видів страхування кошти призначені лише для відшкодування фінансових втрат за обов'язковими видами страхування.

2. Функціонування кількох ґарантійних схем: окремо для галузі страхування життя та майна (Франція, Німеччина), а також утворення відокремлених схем для певних класів ризикового страхування. Так, в Іспанії разом зі страховими ґарантійними схемами для обох галузей страхування створено дві схеми, призначені для відшкодування страхових зобов'язань щодо страхування туристів і транспортних засобів.

3. Формування механізмів забезпечення страхових ґарантій тільки для ризикових видів страхування. При цьому, в таких країнах, як Данія та Ірландія, утворено страхові ґарантійні схеми для всіх видів страхування в зазначеній галузі, на відміну від Бельгії, Італії і Фінляндії, де такі схеми застосовуються виключно для певних класів ризикового страхування.

В деяких країнах страхові ґарантійні механізми налічують декілька десятків років. Наприклад, хоча Компенсаційний фонд фінансових послуг (Великобританія) було введено в дію у 2001 р., деякі схеми в сфері надання страхових ґарантій беруть свій початок ще з 1975 р.

Історично страхові ґарантійні схеми запроваджувались після кризових явищ на страховому ринку, масового банкрутства страхових компаній або відповідно до ініціативи самих суб'єктів ринку. Так, саме з цієї причини в 1975 р. створено Комітет у справах захисту власників страхових полісів для покриття фінансових втрат страхувальників як з ризикових видів страхування, та і страхування життя. Наприкінці 1999 р., з метою виплати компенсацій за полісами страхування життя в результаті банкрутства страховика Eugoravie, у Франції було ініційовано утворення Фонду страхових ґарантій фізичних осіб.

В Ірландії Страховий компенсаційний фонд організовано у 1964 р. у відповідь на банкрутство великої компанії з ризикових видів страхування. При цьому відповідна законодавча база, що регламентувала функціонування зазначеного фонду на постійній основі, була запроваджена лише в період 1983–1985 рр.

В Німеччині правове поле для двох компенсаційних фондів у сфері страхування життя та майна стала наслідком потужної ініціативи основних суб'єктів ринку страхових послуг – страхових організацій зі страхування життя та медичного страхування, якими вже було утворено добровільні фонди страхових ґарантій на випадок їхнього банкрутства.

Слід зазначити, що найбільш комплексним інститутом страхових ґарантій є Компенсаційний фонд фінансових послуг, запроваджений у Великобританії (Financial Services Compensation

Scheme), який охоплює страхування життя і майна, а також налічує перелік спеціальних компенсаційних схем в обох галузях.

Характерною особливістю режиму функціонування страхових ґарантійних схем для всіх країн-членів ЄС є їхня відокремленість від депозитних, а також наявність ґарантійних фондів наземних транспортних засобів, призначених для компенсації шкоди, нанесеної майну або здоров'ю людини не ідентифікованим автомобілем або засобом автотранспорту, за яким страховою компанією відмовлено у виплаті страхового відшкодування.

Як вже зазначалось, поряд з країнами, які обрали державну форму власності для ґарантійних механізмів у галузі страхування (хоча в деяких країнах представники страхової індустрії беруть участь в управлінні ними), деякі держави-члени ЄС запровадили страхові ґарантійні схеми у приватній формі. Управління більшістю державних компенсаційних фондів здійснюється уповноваженим органом нагляду за ринками фінансових послуг (Румунія, Латвія), але в окремих державах адміністрування й управління страховими ґарантійними фондами належить до компетенції окремого державного органу (Італія, Бельгія, Ірландія).

Превалюючими організаційно-правовими формами утворення приватних страхових ґарантійних схем є товариство з обмеженою відповідальністю, приватний траст або приватний фонд.

Незважаючи на свою незалежність, зазначені ґарантійні фонди мають тісний зв'язок з наглядовими органами за фінансовими ринками (НОФР), щорічно звітують перед останніми. В деяких випадках, НОФР є єдиним компетентним органом, наділеним правом визнання страхової організації неплатоспроможною виконувати страхові зобов'язання, надаючи тим самим повноваження страховому ґарантійному фонду здійснення компенсації понесених фінансових втрат.

Важливою характеристикою страхових ґарантійних схем в деяких країнах ЄС є наявність трьох альтернативних варіантів

Таблиця 3

Окремі елементи системи страхових гарантійних схем в країнах Європейського Союзу *

Країна	Назва страхової гарантійної схеми (рік утворення)	Форма власності та управління	Врегулювання справ	Операційні витрати (2007 р.) / чисельність персоналу
Велика Британія	Компенсаційний фонд фінансових послуг (2001)	Приватна, ТОВ, рада директорів призначається НОФР	Призначається спеціаліст з врегулювання страхових випадків, який визначає чи підлягають вони врегулюванню	721 тис. євро / 211
Данія	Гарантійний фонд для ризикових страховиків (2003)	Державна, рада директорів призначається міністром економіки; загальне управління здійснюється Датською страховою асоціацією	Угода із датськими страховиками щодо врегулювання збитків	123 тис. євро / нема даних
Ірландія	Страховий компенсаційний фонд (ризикові види страхування) (1964)	Державна, адміністрування здійснюється під контролем Голови Вищого суду країни	Призначається адміністратор для врегулювання претензій	нема даних / -**
Латвія	Фонд захисту страховиків (1998)	Державна, контролюється НОФР Латвії	Призначається спеціаліст з врегулювання страхових випадків	4250 євро / 2 співробітника від НОФР
Німеччина	Гарантійний фонд страховиків-життя (2004-2006)	Управляється приватною компанією Protector, створеною страховиками в галузі страхування життя	Protector бере на себе зобов'язання подальшим управлінням страховим портфелем	153 тис. євро/ 107
	Гарантійний фонд страховиків з медичного страхування (2007)	Управляється приватною компанією Medicator, створеною страховиками з медичного страхування	В разі неплатоспроможності одного із страховиків, страховий портфель передається іншій СК	- / -
Польща	Страховий гарантійний фонд (страхування життя) (1991-1995)	Приватна, управляється радою із 9 членів (міністр фінансів, представник НОФР, 7 представників страховиків-життя)	Угода із страховиками щодо врегулювання страхових випадків або подальшого управління страховим портфелем	нема даних / 155
Румунія	Гарантійний фонд (2005)	Державна, управляється спеціальним департаментом НОФР	Страхові випадки врегульовуються самим Фондом	нема даних / 28
Франція	Гарантійний фонд страхування життя (1999)	Приватна, управління здійснюють 12 членів – представників страхового бізнесу в галузі страхування життя	Уповноважений спеціаліст призначає суму компенсаційних виплат (якщо страховий портфель не передається іншому страховику)	нема даних/ 144 тис. євро
	Гарантійний фонд обов'язкових видів ризикового страхування	Державна установа	Врегулювання страхових випадків здійснюється самим Гарантійним фондом	250 тис. євро / 227

* Складено на основі даних чинного законодавства країн-членів ЄС, офіційних сайтів уповноважених наглядових органів за фінансовими ринками, а також [11].

** Означає, що операційних витрат, в тому числі страхових відшкодувань, не здійснювалось.

дій в разі неплатоспроможності первинних страховиків:

- виплата страхового відшкодування страховальнику, якщо страховий випадок настав і є заявлений (незаявлений), або компенсація частки страхової премії, якщо строк дії договору страхування ще не закінчився (чи накопиченої суми за договорами страхування життя);
- управління страховим портфелем страхової компанії-банкрута самим страховим гарантійним фондом;
- передача зазначеного страхового портфеля іншому страховику.

Приклади організації функціонування страхових гарантійних схем в країнах ЄС наведено в табл. 3.

Гарантійні схеми та їхню роль у забезпеченні захисту прав споживачів фінансових послуг як у банківській, так і страховій галузях важко переоцінити. Страхові і депозитні гарантійні схеми на сьогодні впроваджені в більшості розвинутих країн світу. В контексті зростаючої практики взаємодії страхових організацій і банківських установ зазначені механізми набувають нового значення, адже допомагають знизити ризики недовіри до фінансового сектора економіки загалом, зменшити ймовірність настання кризових явищ. Також, на нашу думку, фонди страхових гарантій мають бути в обов'язковому порядку сформовані на вітчизняному ринку страхування. Це дозволить не тільки підвищити довіру страховальників до страхових компаній, а й надасть новий поштовх розвитку страхової галузі України.

Література

1. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. №85/96-ВР із змінами та доповненнями. - <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
2. Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 20.09.2001 № 2740-III із змінами і доповненнями. – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2740-14>.
3. Про затвердження Положення про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: Постанова Ка-

бінету Міністрів України та Національного Банку України від 30 серпня 2002 р. N 1301/268. – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1301-2002-%EF>.

4. Про затвердження Положення про порядок нарахування і сплати зборів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: Рішення Адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 14.01.2002 № 1. – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0118-02>.

5. Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами: Рішення Адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 14.08.007 № 4. – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1002-07>.

6. Виноградов В. А. Основные модели построения системы гарантирования вкладов в мире // Деньги и кредит. – 2002. – № 6. – С. 62–67.

7. Объем средств Фонда гарантирования вкладов сократился // Деньги. – 2008. – № 20(86). – <http://www.dengi-ua.com/clauses/37017.html>.

8. Тігіпко С. Система гарантування вкладів в Україні: сучасний стан і перспективні напрями розвитку // Вісник Національного банку України з додатком «Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності». – 2004. – № 8. – С. 4–5.

9. Цыганов А. Гарантирование страховых взносов и выплат в зарубежной практике страхового дела // Страхование дело. – 2004. – № 9. – С. 24–33.

10. Directive 94/19/EC of the European Parliament and of the Council of 30 May 1994 on deposit-guarantee schemes. – <http://eur-lex.europa.eu>.

11. Insurance guarantee schemes in EU. Comparative analysis of existing schemes, analysis of problems and evaluation of options. – November 2007. – http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/guarantee_en.htm.

12. Interbank Deposit Protection Fund (Fondo Interbancario di Tutela dei Depositi, Italy): Statutes and by-laws. – March, 2006. – http://www.fitd.it/en/laws_regolation/stat/statutes.pdf.

13. Report on the minimum guarantee level of Deposit Guarantee Schemes Directive 94/19/EC. – European Commission. – 2005. – http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/guarantee/report_en.pdf.